

Faculty of Social Sciences
Institute of Social Studies and Research

Quarterly of Social Studies Research in Iran
Vol. 10, No. 2:379-408, Summer 2021
Doi: 10.22059/jisr.2020.314662.1154

**Sociological Explanation of Tolerance and its Dimensions
(Case Study: Citizens over 18 Years Old in Kermanshah Province)***

Yaghoub Ahmadi¹
Vakil Ahmadi²
Saeed Goodarzi³
Parvaneh Abdolmaleki⁴

Received: July 2, 2020

Accepted: December 28, 2020

Abstract

Introduction: Tolerance is in fact a paradoxical situation in which people have to endure things that are not acceptable, or even hated and disliked. This paradoxical situation has prevented the tolerance from being into a “rote learning” in many societies and citizens. Tolerance can be seen as a “flawed virtue” because it refers to the acceptance of the differences between others and us that we would rather fight, ignore, or overcome. However, ‘flawed’ a virtue it may be, tolerance may be the only thing that stands between peaceful coexistence and violent intergroup conflict. This makes tolerance a topic of great importance. While scholars have systematically studied political (in) tolerance and the closely related subject of prejudice for over half a century now, many conceptual and empirical puzzles remain unsolved. This may well reflect the complex nature of tolerance and the dilemmas which are intrinsic to the idea of toleration. The problem of tolerance is widespread in research. This is due to a number of aggressive manifestations unacceptable for modern

* Research Paper from the doctoral dissertation of sociology entitled “Sociological explanation of the state of tolerance and its dimensions among citizens 18 years and older in Kermanshah province”, Payame Noor University, Center for Graduate Studies.

1. Associate Professor, Department of Sociology, Payame Noor University, yahmady@pnu.ac.ir

2. Assistant Professor, Department of Sociology, Razi University, v.ahmadi@razi.ac.ir

3. Assistant Professor, Department of Sociology, Payame Noor University. sgoodarzi1355@pnu.ac.ir

4. PhD student in Sociology, Payame Noor University, and employee of Razi University, Kermanshah (Corresponding author), abdolmaleki_44@yahoo.com

society, which is opposed to tolerance. An analysis of the sources on problems of tolerance/intolerance suggests that it is possible to influence intolerance by studying and reproducing tolerance. At the same time, in the contemporary world, where the entanglement and moral density of actions is a prominent feature, tolerance is considered very important for the continuation of a stress-free and peaceful relationship between individuals, and local and global communities. Accordingly, the present study aimed to explain the sociological status of tolerance and its dimensions among citizens 18 years and older in Kermanshah province.

Method: The research method is descriptive survey, and the statistical population of the study included all citizens over 18 years old in Kermanshah province. Based on the Cochran's formula, 855 people were selected by multi-stage cluster.

Finding: Findings showed that the mean of tolerance in Kermanshah province was 2.68 (from 1 to 5), and the respondents had the most tolerance socially (3.03), ideologically (2.48), and politically (2.47), and moral-behaviorally (2.38). Findings also indicated that the variables of education level, gender, marital status, capital and its dimensions had an effect on tolerance, but the variables of age, ethnicity, religion, and city of residence did not have an effect on tolerance.

Conclusion: In fact, it seems that according to the results of the study, ethnicities and religions in Kermanshah province, regardless of their diversity, have negative effects on the tolerance of the citizens of the province, because it seems that the "vulgar" type of identity seeking has been prevalent in Kermanshah for many years, especially in the last four decades, which generally seeks to reject the opposite identity and highlights the manifestations that are mainly confrontational and promoters of violence (verbal-behavioral). The presence of stereotypes among ethnic (and of course much more religious) groups in Kermanshah is one of the external manifestations of this kind of vulgar identity. In addition, the results of the study based on the almost identical effects of all three types of capital (economic, social, and cultural) on tolerance indicate the importance of paying attention to multidimensional models in explaining tolerance and side components. This is a topic that has recently come to the attention of contemporary thinkers and, of course, is in stark contrast to the views of many thinkers, from Marxists to modernization theorists (that change in political development is the sole cause of change).

Keywords: Ideological Tolerance, Moral Tolerance, Political Tolerance, Social Tolerance, Types of Capital.

Bibliography

- Adibi, M., Rastegar, Y., and Beheshti, S. (2013), “Social Tolerance and Its Dimensions”, **Social Welfare Research Quarterly**, No. 13: 353–375. (*In Persian*)
- Agius, E., and Ambrosewicz, J. (2013), **Towards Culture of Tolerance and Peace**, Montreal, Canada: International Bureau for Children's rights.
- Alexander, J. C. (2003), **The Meanings of Social Life: A Cultural Sociology**, Oxford: Oxford University Press.
- Ananina, V., and Danilov, D. (2015), “Ethnic Tolerance Formation among Students of Russian Universities: Current State, Problems, and Perspectives”, **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, No. 23: 487–496.
- Bagnasco, A. (2009), **Trust and Social Capital**, in Handbook of Political Sociology, Translated by Mohammad Khezri, Faramarz Taghiloo, and Saeed Farzadpour, Tehran: Research Institute for Strategic Studies. (*In Persian*)
- Beheshti S. S., and Rastegar, Y. (2012), “Sociological Explanation of Social Tolerance and Its Dimensions among Iranian Ethnic Groups”, **Journal of Social Issues of Iran (Kharazmi University)**: No. 2: 7–35. (*In Persian*)
- Bobo, L. and Licari, F. C. (1989), “Education and Political Tolerance”, **Public Opinion Quarterly**, No. 53: 285–307.
- Bourdieu, P. (2005), **Forms of Capital in: Social Capital, Trust, Democracy and Development**, Collected by Kian Tajbakhsh, Translated by Afshin Khakbaz and Hassan Pouyan, Tehran: Shirazeh Publishing. (*In Persian*)
- Côté, R. R., Andersen, B., and Erickson, B. H. (2015), “**Social Capital and Ethnic Tolerance: The Opposing Effects of Diversity and Competition**.” The Handbook of Research Methods and Applications on Social Capital. Edited by Yaojun Li. Cheltenham, United Kingdom: Edward Elgar. 91–106.
- Dahl, R. A. (1998), **On Democracy**, New Haven and London: Yale University Press.
- Dixon, J. C. and Michael S. R. (2004), “Nice to Know You? Testing Contact, Cultural and Group Threat Theories of Anti-Black and Anti-Hispanic Stereotypes”, **Social Science Quarterly**, No. 85: 257–280.
- Domehri, M., Bahyan, Sh., and Jahanbakhsh, I. (2009), “Study of the Relationship between Social Capital and Social Tolerance (Case Study: Citizens Aged 15 to 44 Years Old in Mazandaran Province)”,

Quarterly Journal of Culture-Communication Studies, No. 20: 143–166. *(In Persian)*

- Firoozjaeian, A. A., Sharapour, M., and Farzam, N. (2006), “Cultural Capital and Social Tolerance (Mimic Test)”, **Social Development Quarterly (Former Human Development)**, No. 2: 33–64. *(In Persian)*
- Ghazainejad, M., and Akbarnia, E. S. (2007), “Religiosity: Social Tolerance or Social Distance (A Survey between Muslims and Christians in Tehran)”, **Social Studies and Research in Iran**, No. 6: 21–40. *(In Persian)*
- Gibson, J. (2013), “Measuring Political Tolerance and General Support for ProCivil Liberties Policies, Notes, and Cautions”, **Public Opinion Quarterly**, No. 77: 45–68.
- Haghghatian, M., Ansari, I., and Danesh Asl, H. (2014), “Study of the Relationship between Cultural Capital and Social Tolerance of Teachers Case Study: Teachers in Isfahan”, **The First National Conference on Psychology and Educational Sciences**, Islamic Azad University, Shadegan Branch. *(In Persian)*
- Hemmati, R., and Ahmadi, L. (2014), “Sociological Analysis of the State of Citizenship Culture and its Explanatory Factors (Case study: Ivan)”, **Welfare Planning and Social Development**, No. 5: 139–183. *(In Persian)*
- Hjerm, M., Eger, M. Bohman, A., and Connolly, F. F. (2020), “A New Approach to the Study of Tolerance: Conceptualizing and Measuring Acceptance, Respect, and Appreciation of Difference”, **Social Indicators Research**, No. 147: 897–919.
- Inglehart, R., and Wellsel, C. (2015) **Modernisation, Cultural Change, and Democracy**, Translated by Yaghoub Ahmadi, Tehran: Kavir. *(In Persian)*
- Jahangiri, J., and Afrasiabi, H. (2011), “Study of families in Shiraz in the field of factors and consequences of tolerance”, **Journal of Applied Sociology**, No. 3: 153-175. *(In Persian)*
- Karpov, A. O. (2017), “Dissonance Tolerance as a New Principle of the Cross-Cultural Sustainability”, **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, No. 17: 723–730.
- King, P. (1976), **Toleration**, London, George Allen and Unwin.
- Lipset, S. M. (1959), “Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy”, **American Political Science Review**, No. 53: 69–106.

- Lipset, S. M. (1960), **Political Man: The Social Bases of Politics**. Garden City, NY: Doubleday.
- Mather, D. M., and Tranby, E. (2014), “New Dimensions of Tolerance: A Case for a Broader, Categorical Approach”. **Sociological Science**, No. 1: 512–531.
- Ministry of Interior (2016), General Department of Social Affairs, Crime Center of Kermanshah Province.
- Ministry of Interior (2016), **General Department of Social Affairs**, Crime Center of Kermanshah Province.
- Muqtada’i, F. (2001), “Assessing the Degree of Social Tolerance and Social and Cultural Factors Affecting it in Ahvaz”, MSc Thesis, Shahid Chamran University of Ahvaz, Faculty of Social and Economic Sciences. (*In Persian*)
- Nasrasfahani, Ali, Ansari, Mohammad Ismail, Shaemi Borzaki, Ali and Hossein Aghahseni (2009), "Study of tolerance as a component of social capital based on Saadi's view", Quarterly Journal of National Studies, No. 40: 117-92.
- Putnam, R. (2000), **Democracy and Civic Traditions**, Translated by Mohammad Taghi Delfrouz, Tehran: Office of Political Studies, Ministry of Interior. (*In Persian*)
- Qaderzadeh, O., and Nasrollahi, Y. (2009), “Social Tolerance in Multicultural Societies; Survey Study of Miandoab Citizens”, **Social Sciences of Ferdowsi University of Mashhad**: No. 1: 1–47. (*In Persian*)
- Ritzer, G., and Goodham, D. (2011), **Theory of Modern Sociology**, Translated by Khalil Mirzaei and Abbas Lotfizadeh, Tehran: Sociologists Publications. (*In Persian*)
- Sharepour, M., Azad Armaki, T., and Askari, A. (2009), “Investigating the Relationship between Social Capital and Tolerance among Students of Social Sciences Faculties of Tehran and Allameh Tabatabaei Universities”, **Iranian Journal of Sociology**, No. 1: 68–94. (*In Persian*)
- Sharipour, M., and Khoshfar, Gh. (2002), “The Relationship between Cultural Capital and Youth Social Identity (Case Study of Tehran)”, **Social Sciences Letter**, No. 20: 133–147. (*In Persian*)
- Tajbakhsh, K. (2006), **Social Capital, Trust, Democracy, and Development**, Tehran: Shirazeh. (*In Persian*)
- UNESCO (1995), “Declaration of Principles on Tolerance”, Retrieved from

<http://www.unesco.org/cpp/uk/declarations/tolerance.pdf>.

- Vogt, P. (2002), **Social Tolerance and Education, Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies**, London: Sage.
- Walzer, M. (2019), **On Tolerance**, Translated by Saleh Najafi, Tehran: Pardis Danesh Publications.
- Walzer, Michael (2018), *On Tolerance*, translated by Saleh Najafi, Tehran: Pardis Danesh.
- Welkak, M., and Narayan, D. (2010), "Social Capital and Its Consequences for Development Theory, Research and Policy Making", in **Social Capital, Trust, Democracy and Development**, Edited by Kian Tajbakhsh, Translated by Afshin Khakbaz and Hassan Pouyan, Tehran: Shirazeh: 568–525. (*In Persian*)
- Welkak, Michael. And Narayan, Dipa. (2010), "Social Capital and its Consequences for Development Theory, Research and Policy Making", in *Social Capital, Trust, Democracy and Development*, edited by Kian Tajbakhsh, translated by Afshin Khakbaz and Hassan Pouyan, Tehran: Shirazeh, 525-568.
- Widmalm, S. (2005), "Trust and Tolerance in India: Findings from Madhya Pradesh and Kerala", **India Review**, No. 3: 233–257.
- Witenberg, R. T., and Butrus, N. (2012), "Some Personality Predictors of Tolerance to Human Diversity: The Roles of Openness, Agreeableness, and Empathy", **Journal of Australian Psychological Society**, No. 65: 220–235.
- Zalizadeh, M., Bagheri, M., and Multafat, H. (2018), "Investigating Family Factors Affecting Social Tolerance (Case Study: Students of Shahid Chamran University of Ahvaz)", **Applied Sociology**, No. 29: 129–146. (*In Persian*)
- Zanakis, S., Newburry, W., and Taras, V. (2016), "Global Social Tolerance Index and Multi-Method Country Rankings Sensitivity", **Journal of International Business Studies**, No. 47: 480–497.

تبیین جامعه‌شناختی مدارا و ابعاد آن

(مورد مطالعه: شهروندان هجده سال به بالای استان کرمانشاه)*

یعقوب احمدی^۱، وکیل احمدی^۲، سعید گودرزی^۳، پروانه عبدالمالکی^۴

تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۰/۰۸

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۴/۱۲

چکیده

مدارا وضعیتی پارادوکسیکال است که در آن، افراد باید اموری را که قابل‌پذیرش نیست یا حتی مورد تنفر و ناپسند است، تحمل کنند. این وضعیت پارادوکسیکال، تبدیل مدارا یا تساهل به نوعی ملکه ذهنی را برای بسیاری از جوامع و شهروندان مسئله‌ساز کرده است. در جهان معاصر که درهم‌تنیدگی و تراکم اخلاقی (حقیقی و مجازی) کنش‌ها ویژگی برجسته آن است، مدارا برای تداوم ارتباط بدون تنش و مسالمت‌آمیز میان افراد و جوامع محلی و جهانی دارای اهمیت بسیاری تلقی می‌شود. براین‌اساس، پژوهش حاضر با هدف تبیین جامعه‌شناختی وضعیت مدارا و ابعاد آن در بین شهروندان هجده سال به بالای استان کرمانشاه که دارای بافت فرهنگی، قومی و مذهبی ناهمگون است، انجام شده است. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی و به شیوه پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش شامل همه شهروندان بالای هجده سال در استان است و براساس فرمول کوکران، ۸۵۵ نفر به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای ارزیابی می‌شوند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد میانگین‌های مدارا در استان کرمانشاه (۲/۶۸) (از دامنه ۱ تا ۵) بوده است و پاسخگویان دارای بیشترین مدارا به ترتیب در ابعاد اجتماعی (۳/۰۳)، عقیدتی (۲/۴۸)، سیاسی (۲/۴۷) و اخلاقی-رفتاری (۲/۳۸) هستند. همچنین مطابق یافته‌ها، متغیرهای تحصیلات، جنس، وضعیت تأهل، سرمایه و ابعاد آن بر مدارا تأثیر دارند، اما متغیرهای سن، قومیت، مذهب و شهر محل سکونت تأثیری بر مدارا ندارند. در حقیقت، با توجه به نتایج مطالعه به‌نظر می‌رسد اقوام و مذاهب در استان کرمانشاه فارغ از تنوع، آثاری منفی بر تساهل شهروندان استان بر جای نهاده‌اند؛ چرا که نوع مبتدلی از هویت‌خواهی از سالیان گذشته و به‌ویژه در چهار دهه اخیر در سطح استان رواج داشته است که عموماً در پی طرد هویت مقابل و برجسته‌سازی نمودهایی است که عمدتاً تقابلی و مروج خشونت (کلامی-رفتاری) هستند تا گفت‌وگویی و ارتباطی. واژه‌های کلیدی: انواع سرمایه، مدارای اجتماعی، مدارای اخلاقی، مدارای سیاسی، مدارای عقیدتی.

* مقاله علمی-پژوهشی مستخرج از رساله دکتری جامعه‌شناسی با عنوان «تبیین جامعه‌شناختی وضعیت مدارا و

ابعاد آن در بین شهروندان هجده سال به بالای استان کرمانشاه»، مرکز تحصیلات تکمیلی دانشگاه پیام‌نور.

۱. دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه پیام‌نور، yahmady@pnu.ac.ir

۲. استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه رازی، v.ahmadi@razi.ac.ir

۳. استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه پیام‌نور، sgoodarzi1355@pnu.ac.ir

۴. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی مرکز تحصیلات تکمیلی دانشگاه پیام‌نور و کارشناس دانشگاه رازی کرمانشاه

(نویسنده مسئول)، abdolmaleki_44@yahoo.com

مقدمه و بیان مسئله

درهم‌تنیدگی کنشی و تراکم پیوندهای اجتماعی در جهان معاصر در جوامع مختلف، وجود بیش‌نیازهای اولیه برای برقراری روابط مسالمت‌آمیز و گسترش صلح و ارتباطات مصالحه‌جویانه را بیش‌ازپیش ضروری ساخته است. یکی از مهم‌ترین ایده‌آل‌های بشری شکل‌گیری «کنش توافقی بدون اجبار» است و گسترش چنین کنشی مقدمه شکل‌گیری جوامع باز و مستعد رشد عدالت اجتماعی و رهایی «زیست جهان» از استعمار «نظام» است (هابرماس، ۱۹۹۴ به نقل از ریتزر و داگلاس، ۱۳۹۰: ۴۸۳). مهم‌ترین مبنای رشد و گسترش این گونه از کنش و آن نوع جامع ذهنی و عینی، مقوله مهمی به نام مدارای اجتماعی یا تساهل است. علاوه بر آن، امروزه در اغلب جوامع، بحران چندفرهنگ‌گرایی از منظر تعاملات مثبت افراد با دیگر گروه‌ها و اجتماعات، اهمیت مدارا را افزایش داده است (کارپوف^۱، ۲۰۱۷: ۷۲۳). به عبارتی، ارتباطات میان‌فردی سطح خرد نیازمند تساهل است که ابتدا در جوامع مدرن بسیار مورد توجه بود، اما امروزه علاوه بر این سطح خرد، سطح ارتباطات میان‌گروهی (اقوام و گروه‌های مذهبی و غیره) نیز به‌مثابه ارتباطات میان‌فرهنگی و با عنوان چندفرهنگ‌گرایی از اهمیت فراوانی برخوردار شده است. براین‌اساس، امروزه مسئله مدارای قومی، شکل‌گیری و توسعه آن، به‌ویژه در میان گروه‌های مختلف اجتماعی، در حال تبدیل‌شدن به یکی از مهم‌ترین چالش‌های اجتماعی است که زمینه مطالعه آن برای تحقیقات اجتماعی بسیار جالب توجه شده است. به‌هرحال تجزیه و تحلیل جامعه‌شناختی مدارا به‌ویژه در یک جامعه چندقومی اهمیت عملی دارد (آنانینا و دانیلو^۲، ۲۰۱۵: ۴۸۷).

اگرچه مدارا مفهومی پیچیده و بحث‌برانگیز است، در معنای کلی به میزان شناخت و پذیرش اختلافات، تمایل به اعطای حقوق برابر و پرهیز از نگرش‌های آشکارا تحمل‌ناپذیر اشاره دارد (زاناکیس و همکاران، ۲۰۱۶). به عبارتی، مدارا شامل نشان‌دادن احترام و عزت به دیگران است، بدون اینکه لزوماً با اعمال یا ارزش‌های آن‌ها موافق باشید یا آن‌ها را بپذیرید (آنانینا و دانیلو، ۲۰۱۵: ۴۸۷). جان استوارت میل^۳ (۱۸۵۹) با تأکید بر اهمیت مدارا، آن را به‌مثابه امری اخلاقی تلقی می‌کند (مرس^۴، ۲۰۱۴: ۵۳۹). به بیان ساده، مدارا پذیرش این نکته است که انسان‌ها به‌طور

1. Karpov
2. Ananina & Danilov
3. John Stuart Mill
4. Mareş

طبیعی از نظر ظاهر، زبان، رفتار و ارزش‌ها گوناگون هستند و حق زندگی در صلح را دارند و کسی نمی‌تواند دیدگاه‌های خود را بر دیگری تحمیل کند (یونسکو^۱، ۱۹۹۵: ۲).

علاوه بر مباحث فوق، در راستای اهمیت مدارا برای زندگی و حیات به دور از تنش در جهان معاصر، مؤلفه‌های بسیاری به‌عنوان بنیادها و زیرساخت‌های شکل‌گیری مدارا در میان افراد و جوامع عمل می‌کنند؛ برای نمونه، سکومی^۲ سه عامل مهم را در شکل‌گیری مدارا مطرح می‌کند که شامل خصوصیات شخصیتی، عوامل حمایتی درون خانواده و عوامل اجتماعی است (به نقل از ویتنبرگ و باتراس، ۲۰۱۲: ۲۲۸). سرمایه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی نیز از جمله عواملی هستند که موجب ارتقای مدارا نسبت به دیگران می‌شوند؛ بدین معنا که زمانی که افراد در شبکه‌های اجتماعی قرار می‌گیرند، تحت تأثیر سرمایه اجتماعی برون‌گروهی، مدارای آن‌ها افزایش می‌یابد و هنجارهای موجود در این شبکه‌ها با اقوام، مذاهب، ملیت‌ها و اندیشه‌های متفاوت برخورد و نگرش مداراجویانه‌تری نشان می‌دهند.

همچنین باید خاطر نشان کرد که مدارای اجتماعی و فرازوفرود آن در کشور و جامعه ایرانی به‌واسطه چندفرهنگی، چندقومی و حتی چندزبانی بودن آن از اهمیت بسیار بیشتری برخوردار است. جامعه ایران در طول تاریخ، تضادها و نزاع‌های مذهبی، قومی و فرهنگی بسیاری را پشت سر نهاده است، اگرچه به‌دلیل پیوندهای مستحکم تاریخی، تحمل و مدارا بخشی از هویت ایرانیان بوده است (نصراصفهانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۳۲). استان کرمانشاه نیز الگوی کامل و البته خردی از جامعه ایران است که بافتی قومی و مذهبی دارد و اقوام کرد، لک و فارس و همچنین مذاهب و فرق اهل تسنن، تشیع و اهل حق در این استان سکونت دارند و این امر سبب شده پایه‌های وحدت تا حدودی در استان همراه با تنش باشد.^۳ با این اوصاف، استان کرمانشاه نیز به‌دلیل مشکلات حاکم بر کشور، مسائل و مشکلات فراوانی در زمینه‌های مختلف به‌ویژه در حوزه‌های اجتماعی دارد. مرزی بودن استان و ناآرامی‌های اوایل انقلاب و همچنین درگیری مستقیم در جریان هشت سال جنگ تحمیلی، این استان را با مشکلات عدیده‌ای در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روبه‌رو کرده و به بروز برخی آسیب‌های اجتماعی منجر شده است. براساس آخرین اعلام مرکز آمار ایران (سرشماری سال ۱۳۹۵)، این استان از میان ۳۱ استان، با نرخ رشد بیکاری ۲۰/۷ بیشترین نرخ بیکاری را به خود اختصاص داده است و دارنده

1. UNESCO

2. Seccombe

3. <http://www.iranicaonline.or>

اولین رتبه بیکاری در کشور به شمار می‌رود.^۱ از نظر بیماری ایدز، حاشیه‌نشینی، خودکشی، اعتیاد و طلاق، جزء هفت استان اول کشور است و از نظر نسبت ازدواج به طلاق در کشور جایگاه مطلوبی ندارد. همچنین در خصوص بیان نبود مدارا و آسیب‌های اجتماعی در کرمانشاه می‌توان به آمار بالای پرونده‌های قضایی ناشی از خشونت‌های اجتماعی، تعداد نزاع و درگیری خیابانی روزانه و نزاع‌های طایفه‌ای و محلی و غیره توجه داشت (وزارت کشور، ۱۳۹۵). به بیان نماینده اداره کل پیشگیری‌های اجتماعی، از شش میلیون پرونده کیفری در سال، یک میلیون پرونده مرتبط با خشونت است و در طول یک سال، ۶۰۰ هزار پرونده در خصوص ضرب و جرح و نزاع تشکیل شده است. همچنین ۱۰ اتهام پرتعداد سال ۹۵ در استان کرمانشاه، سرقت، ضرب و جرح عمدی، توهین به اشخاص عادی، صدمه بدنی غیرعمدی، تهدید، تخریب، کلاهبرداری، خیانت در امانت و غیره اعلام شده است. از آنجا که در باب مدارا و ابعاد آن در استان کرمانشاه پژوهش مدونی صورت نگرفته است و بیشتر تحقیقات انجام شده به نقش متغیرهای زمینه‌ای مانند تحصیلات، پایگاه اجتماعی-اقتصادی، سن و جنسیت توجه دارند، پژوهش حاضر با مطالعه و تبیین جامعه‌شناختی وضعیت مدارا و ابعاد آن در بین شهروندان هجده سال به بالای استان کرمانشاه، ارتباط این مفهوم را با انواع سرمایه در اختیار افراد، تبیین و تحلیل می‌کند.

پیشینه تجربی تحقیق

مطالعات بسیاری در زمینه مدارای اجتماعی در ایران و جهان انجام شده است، اما پژوهش‌های چندانی درباره پیوند انواع سرمایه و مدارا، به‌ویژه در شهر کرمانشاه و خاصه در مناطق کردنشین صورت نگرفته است. در یکی از تازه‌ترین مطالعات و نزدیک‌ترین به این مطالعه به لحاظ محتوا و عنوان، فیروزجائیان، شارع‌پور و فرزام (۱۳۹۸) در «بررسی جامعه‌شناختی تأثیر سرمایه فرهنگی بر ارتباطات بین‌فردی با تأکید بر مدارای اجتماعی» با استفاده از نظریه منش و میدان بوردیو، تأثیر سرمایه فرهنگی بر ارتباطات بین‌فردی را با تأکید بر مدارای اجتماعی و به‌طور خاص مدارای رفتاری مطالعه کردند. نتایج نشان داد سرمایه فرهنگی و ابعاد آن با مدارای اجتماعی (رفتاری)، رابطه و بر آن تأثیر معنادار دارد. نتایج آزمون مدل ساختاری نیز مشخص کرد سرمایه فرهنگی تأثیری مستقیم ($Beta=0/56$) بر مدارای اجتماعی (رفتاری) افراد داشته است. همچنین

1. <https://fa.wikipedia.org>

سازه سرمایه فرهنگی ۳۱ درصد از تغییرات سازه مدارای اجتماعی را تبیین کرد. نتایج مطالعه بیانگر متوسط و متوسط رو به پایین بودن میزان مدارای اجتماعی شهروندان ساری بوده است. قادرزاده و نصرالهی (۱۳۹۸) در مطالعه «مدارای اجتماعی در جوامع چندفرهنگی: مطالعه پیمایشی اقوام شهر میاندوآب» با نظر به بافت چندفرهنگی شهر میاندوآب (به‌عنوان میدان مورد مطالعه) و سابقه مسئله‌دار شدن روابط بین‌فرهنگی در این شهر، و با الهام از سنخ‌شناسی مدارای اجتماعی پیترسون کینگ به بررسی وضعیت مدارای اجتماعی پرداختند. بر مبنای یافته‌های توصیفی، مدارای اجتماعی در بین پاسخگویان در سطح متوسط ارزیابی شده است. در میان ابعاد مدارا، بیشترین میانگین به مدارای هویتی اختصاص دارد. بر مبنای نتایج تبیینی، شکل‌های سرمایه (اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی) با مدارای اجتماعی در ابعاد چهارگانه آن رابطه مستقیم دارند. همچنین با شدت یافتن جهت‌گیری قومی و دینی پاسخگویان، مدارای اجتماعی کاهش یافته است. نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره نشان داد متغیرهای اشکال سرمایه و جهت‌گیری‌های قومی و مذهبی ۵۲/۳ درصد از تغییرات مدارای اجتماعی را تبیین کرده‌اند. دومهری و همکاران (۱۳۹۸) در مطالعه «رابطه بین سرمایه اجتماعی و مدارای اجتماعی (مورد مطالعه: شهروندان ۱۵ تا ۴۴ سال استان مازندران)» از نظریه منش و میدان بوردیو در خصوص سرمایه اجتماعی و از نظرات تلفیقی وگت و کینگ برای سنجش مدارای اجتماعی و ابعاد آن (مدارای هویتی، مدارای سیاسی و مدارای اخلاقی رفتاری) استفاده کردند. نتایج تحقیق نشان داد سرمایه اجتماعی و ابعاد آن با مدارای اجتماعی رابطه مستقیم و معنادار دارد. همچنین نتایج آزمون مدل ساختاری در این پژوهش نشان داد سرمایه اجتماعی تأثیری مستقیم بر مدارا داشته است. زالی‌زاده و همکاران (۱۳۹۷) نیز در بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با مدارا در بین دانشجویان دانشگاه‌های تهران و علامه طباطبایی به این نتیجه رسیدند که از بین تمام ابعاد سرمایه اجتماعی، اعتماد نهادی رابطه معکوس و معناداری با تمام ابعاد مدارای اجتماعی دارد. همچنین رابطه مستقیم و معناداری بین ابعاد مدارا و مشارکت در شبکه‌های غیررسمی سیاسی و شبکه رسمی مشاهده شده است. نتایج تحلیل رگرسیونی نیز نشان داده است از میان متغیرهای سرمایه اجتماعی و متغیرهای زمینه‌ای، چهار متغیر اعتماد، سن، شبکه‌های غیررسمی سیاسی و سرمایه اجتماعی انحصاری و ارتباطی، مهم‌ترین تبیین‌کننده‌های مدارا بوده‌اند.

علاوه بر آن و از میان مطالعات خارجی، مایکل هرم و همکاران (۲۰۲۰) در بررسی «رویکرد جدید برای مطالعه تساهل: مفهوم‌سازی و اندازه‌گیری پذیرش، احترام و تکریم» مفهوم‌بندی و

ارزیابی تازه‌ای از تساهل و ابعاد آن ارائه دادند. محققان در گام نخست، تساهل را نوعی جهت‌گیری ارزشی نسبت به تفاوت تلقی کردند. این تعریف که انتزاعی است و نگرش به گروه‌های خاص، عقاید یا رفتارهای خاص را دربرنمی‌گیرد، امکان تحلیل تساهل در درون جامعه و بین جوامع را فراهم می‌کند. محققان سپس با بررسی دو پیمایش ملی و فراملی، یکی در کشور سوئد و دومی در استرالیا، دانمارک، انگلیس، سوئد و ایالات متحده و با کاربرد مدل‌های معادلات ساختاری نشان دادند که تساهل به‌عنوان مفهومی سه‌بعدی بهتر قابل‌درک است و این سه بعد عبارت‌اند از: پذیرش، احترام و تکریم تفاوت. همچنین زاناکیس و همکاران (۲۰۱۶) در مطالعه‌ی شاخص مدارای اجتماعی جهانی با استفاده از داده‌های پیمایش جهانی، شاخصی جدید برای سنجش مدارا در سطح جهانی و کلی برای مقایسه‌ی ملت‌ها براساس مقوله‌ی مدارا تدوین کردند و به رتبه‌بندی کشورها براساس این شاخص تازه پرداختند. کوته و همکاران (۲۰۱۵) نیز در مطالعه‌ی ارتباط «سرمایه‌ی اجتماعی و تساهل قومی مبتنی بر اثرات متناقض تنوع و رقابت در کشور کانادا» پیوند میان دو متغیر مبتنی بر انواع مختلف تعاملات اجتماعی را ارزیابی کردند. در این پژوهش، اثر ابعاد سرمایه‌ی اجتماعی از جمله روابط قوی، آشنایی و سایر اشکال پیوندهای ضعیف بر تساهل قومی سنجش شد. نتایج مطالعه بیانگر مخالفت با آثار مثبت سرمایه‌ی اجتماعی به‌عنوان یک کل بر تساهل بود و کثرت‌گرایی را بیش از مؤلفه‌های مربوط به رقابت، مؤثر بر گسترش تساهل در کشور کانادا معرفی کرد.

ادبیات نظری پژوهش

علاوه بر ماهیت جوامع به‌لحاظ تاریخی چندفرهنگی و چندقومی-مذهبی، افزایش ماهیت چندقومی بیشتر جوامع مدرن بر اثر مهاجرت طی چند دهه‌ی گذشته، اهمیت مطالعه‌ی پیامدهای نداشتن تساهل و البته منابع تساهل بین قومی را دوچندان ساخته است (کوته و همکاران، ۲۰۱۵). اندیشمندان بسیاری به نظریه‌پردازی درباره‌ی مدارا پرداخته‌اند. مدارا در غرب تا زمان انقلاب فرانسه، فقط به افراد متدین مربوط می‌شد. جان لاک نخستین کسی است که در این زمینه کتابی نگاشت و تساهل را در ساحت دین برای ایجاد هم‌زیستی و زندگی مسالمت‌آمیز بین پروتستان‌ها و کاتولیک‌ها به‌کار برد. هابرماس (۲۰۰۲) معتقد است اصطلاح مدارا ابتدا در قرن شانزدهم و در پیوند با شکاف فرقه‌های مذهبی از زبان‌های لاتین و فرانسه وام گرفته شده است. این اصطلاح در ابتدا بار معنایی نزدیک‌تری به واژه‌ی بردباری در برابر سایر عقاید مذهبی به

خود گرفت و در قرون شانزدهم و هفدهم، حکومت‌ها آیین‌نامه‌های رفتار تساهل‌آمیز را ابلاغ می‌کردند. در نتیجه، این قوانین، تکالیفی مبتنی بر رفتار تساهل‌آمیز با جامعه مذهبی که تا آن زمان تحت ستم و تعقیب بود، به وجود آورد. بدین ترتیب، مفهوم مدارا، هم برای نظام حقوقی، تضمین‌گر تساهل و هم در مورد فضیلت اخلاقی و سیاسی در برخورد توأم با مدارا در نظر گرفته می‌شود. این مفهوم بعد از انقلاب فرانسه وارد حوزه‌های سیاسی و اجتماعی شد و در اصول انقلاب فرانسه (آزادی، برابری و برادری) تجلی یافت و به‌عنوان همتای برادری، برای کنترل خشونت‌های قومی و فرقه‌ای و سیاسی مطرح شد (فیروزجانیان، ۱۳۹۵: ۳۹). گیبسون^۱ مدارا را درجه‌ای از میل به توسعه حقوق شهروندی می‌داند برای کسانی که ایده‌هایشان با جریان اصلی تفکر سیاسی در کشور تا حدی متفاوت است (۲۰۱۳: ۲۴). همچنین مدارا از جمله مفاهیمی است که در مطالعات تجربی و میدانی، به‌ویژه در رشته جامعه‌شناسی، کمتر مورد توجه واقع شده است. این کاستی در عرصه تحقیقات، به‌ویژه در داخل ایران، به‌وضوح قابل‌پیگیری است (گلابی و رضایی، ۱۳۹۲: ۶۳). در اعلامیه اصول زیربنایی مدارا که در بیست‌وهشتمین نشست کنفرانس سالانه یونسکو در ۱۹۹۵ تصویب شد، مدارا به‌عنوان احترام‌نهادن، پذیرفتن و ارج‌نهادن به فرهنگ‌های مختلف و انواع متفاوت آزادی بیان تلقی شده است (آگویس و آمبروسویچز، ۲۰۱۳). پیتر کینگ در مدل خود درباره ابعاد مدارا چهار بعد را در نظر می‌گیرد که به‌نظر می‌رسد در مقایسه با دیگر مدل‌ها صورت جامع‌تری داشته باشد. این ابعاد که مبنای این پژوهش هم قرار گرفته‌اند، شامل مدارای عقیدتی، مدارای سیاسی، مدارای هویتی و مدارای رفتاری هستند. مدارای عقیدتی را می‌توان مدارا با وجود یا بیان یا تبلیغ عقایدی متفاوت با عقاید عامل تساهل، مانند احترام به حق دگراندیشی، نسبی‌گرایی فرهنگی، نداشتن تعصب و باور به آزادی عقیده دیگران دانست. مدارای سیاسی، به رسمیت‌شناختن حق گردهمایی صاحبان عقاید مختلف، ایجاد نهادهای مربوط به حل و فصل تضادها، حق اعتراض در قالب نشریات یا راهنمایی‌ها است. در تعریف مدارای هویتی می‌توان به اعمال مدارا با ویژگی‌های غیراختیاری مانند جنس، ملیت، دین، نژاد و قومیت اشاره کرد، و در نهایت مدارای اخلاقی به معنای حلم و بردباری و رفق و مدارا با دیگران است و مدارای رفتاری، مدارا با رفتارهای مختلف دیگران (قانونی و غیرقانونی) است که مدارا در الگوهای روابط جنسی، رفتار با مجرمان و پرهیز از سخت‌گیری نسبت به

بعضی جرم‌ها را در جامعه دربرمی‌گیرد (کینگ، ۱۹۷۶: ۴۰؛ جهانگیری و افراسیابی، ۱۳۹۰: ۱۵۳-۱۷۵).

وگت (۱۹۹۷) مدارا را «گرایش رفتاری» می‌داند، بدین معنا که نگرش را از خلال رفتار درمی‌یابد. در این معنا، مفهوم مدارا در مقابل «نگرش» قرار می‌گیرد. منظور وگت از مدارای اجتماعی، مدارا با حالت‌های مختلف انسان بودن است، چه ویژگی‌هایی که از هنگام تولد همراه افراد است، مانند رنگ پوست و جنسیت، و چه آن‌هایی که در طول زندگی طی فرایند اجتماعی شدن کسب می‌شود، مانند زبان و گویش. به بیانی دیگر، مدارای اجتماعی با مفاهیمی مانند صبر، حلم و بردباری، و آستانه تحمل قرین است و مفهوم مقابل آن تحمل‌ناپذیری، ناشکیبایی و خشونت‌ورزی است. مدارای سیاسی در نظر وگت، مدارا با اعمال افراد در فضای عمومی یا احترام به آزادی‌های مدنی دیگران است. مدارای اخلاقی و رفتاری نیز مدارا با اعمال کسانی است که به دنبال ایجاد زندگی خوب برای خودشان خارج از فضای خیر عمومی هستند (شارع‌پور و همکاران، ۱۳۸۸: ۷۸).

علاوه بر مباحث مربوط به مدارا و انواع و ابعاد آن، مؤلفه‌های بسیاری بر شکل‌گیری و بسط مدارا و همچنین تنوع آن در میان جوامع و افراد مؤثر هستند. یکی از مهم‌ترین و جامع‌ترین مؤلفه‌های مؤثر بر تولد و تنوع مدارا انواع سرمایه است که اشکالی مانند اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را شامل می‌شود. بوردیو معتقد است انسان‌ها در خلأ زندگی نمی‌کنند، بلکه هر فرد در جایگاه در «میدان» قرار می‌گیرد و کنش‌های افراد مبتنی بر جایگاه آن‌ها و انواع سرمایه‌های در اختیار و البته عادت‌واره‌ها یا ساختمان ذهنی، تفاوت و تنوع می‌پذیرد. بدین سان، عادت‌واره‌ها که نتیجه تجارب و جایگیری موقعیتی خاص در میدانی معین هستند، مبتنی بر محدودیت‌ها و امکانات ساختاری میدان و همچنین مهم‌تر از آن، به واسطه انواع سرمایه، اشکال و ساخت متفاوتی می‌یابند. این عادت‌واره‌ها نیز به‌نوبه خود تعیین‌کننده عملکرد و کنش‌ها و تمایلات افراد (در این مورد خاص مدارا) هستند. بوردیو همچنین انواع سرمایه را منبع امنیت می‌داند و نبود سرمایه را مساوی با ناامنی می‌شناسد؛ زیرا سرمایه قدرت به بار می‌آورد، افراد را از خطرهای مصون نگه می‌دارد و حمایت و پشتیبانی می‌کند و دستیابی به انتظارات را فراهم می‌سازد (بوردیو، ۱۳۸۴: ۲۸۰). حجم کلی و میزان موجودی انواع سرمایه در سه نوع کلی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، تولیدکننده تمایلات، خلق‌وخواها، حس‌ها زیبایی‌شناختی و نگرش‌های اجتماعی و سیاسی هستند.

درباره پیوند سرمایه اقتصادی و مدارا و البته در حالت کلی تر توسعه سیاسی و دموکراسی، ایده‌های سیمور مارتین لیپست اهمیت اساسی و بنیانی دارد. لیپست فرض می‌کند که دو خصوصیت جامعه به شدت بر تثبیت دموکراسی مؤثرند: توسعه اقتصادی و مشروعیت یا درجه‌ای که نهادها فی‌نفسه ارزشمند هستند و مناسب قلمداد می‌شوند (لیپست، ۱۹۶۰: ۴۶). او تمایل دارد تا در این مضمون که دموکراسی مدرن در آشکارترین شکلش تنها در جامعه سرمایه‌داری صنعتی امکان‌پذیر است، با وبر همراهی کند. گری مارکس و لاری دیاموند به مطالعات متعددی که سی سال پیش اظهارنظر لیپست را درباره رابطه مستقیم میان توسعه اقتصادی و دموکراسی آزمون کرده‌اند، اشاره کردند و نتیجه گرفتند که «شواهد به‌روشنی و به‌طور مستحکمی، نشان‌دهنده روابط علی شدیدی میان توسعه اقتصادی و دموکراسی هستند» (مارکس و دیاموند، ۱۹۹۲: ۶). نظریه لیپست درباره روابط مثبت شدید میان توسعه اقتصادی و دموکراسی به‌طورکلی پذیرفته شده است. توسعه اقتصادی بخش ضروری از فرایندهای گسترده‌تر نوسازی را تشکیل می‌دهد. ادوارد مولر نتیجه مشابهی درباره ارتباط میان توسعه اقتصادی و دموکراسی می‌گیرد: «تحقیق فراملیتی کمی درباره اقتصاد به‌عنوان عامل تعیین‌کننده دموکراسی به‌طور مداوم نشان می‌دهد که سطح توسعه اقتصادی یک کشور به‌طور مثبت و شدیدی با گسترش خصوصیات آشکار نظام سیاسی دموکراتیک مرتبط است» (مولر، ۱۹۹۷: ۱۳۳). رابرت جی بارو (۱۹۹۹) بر پایه تحلیل آماری‌اش از صد کشور دریافت که شواهد آماری، نظریه لیپست را مبنی بر رفاه و ثروت محرک دموکراسی تأیید می‌کنند؛ به‌ویژه افزایش در سنج‌های متنوع استاندارد زندگی (سرانه واقعی GDP، امید به زندگی در بدو تولد و سنج‌های آموزش) بر ایجاد رشد تدریجی در دموکراسی صحنه می‌گذارند.

در زمینه پیوند سرمایه اجتماعی و مدارا یا توسعه سیاسی، علاوه بر الکس دو توکویل می‌توان به اندیشه‌های پرنفوذ رابرت پاتنام اشاره کرد. پاتنام در بررسی تطبیقی عملکرد نهادی حکومت‌های محلی ایتالیا، این فرضیه را مطرح کرد که تفاوت در عملکرد این حکومت‌ها به‌رغم وجود تشکیلات و ترتیبات نهادی یکسان، ناشی از متغیر سرمایه اجتماعی و شبکه اعتماد متفاوت نهفته در بافت و زمینه اجتماعی این مناطق است (باگناسکو، ۱۳۸۵: ۳۶). از نگاه پاتنام، سرمایه اجتماعی به شکل یک پدیده فرهنگی تعریف می‌شود که میزان تمایل به فعالیت مدنی در اعضای جامعه، وجود هنجارهای اجتماعی اشاعه‌دهنده کنش جمعی و میزان اعتماد به نهادهای عمومی را دربرمی‌گیرد (شجاعی و همکاران، ۱۳۸۷). ولکاک (۱۳۸۹) تمایز پاتنام میان سرمایه

اجتماعی درون‌گروهی و برون‌گروهی را اصلاح کرد و بعد ارتباطی یا پیوستگی را به آن افزود. او نوع ارتباطی را با این توصیف توضیح می‌دهد که افراد با سطوح متفاوت قدرت و منابع و از طبقات اجتماعی متفاوت می‌توانند با هم ارتباط داشته باشند و در این فرایند، ترتیبات قدرت و منابع جدیدی برای خدمت به ارتباطات اجتماعی میان گروه‌های ناهمگون فراهم کند.

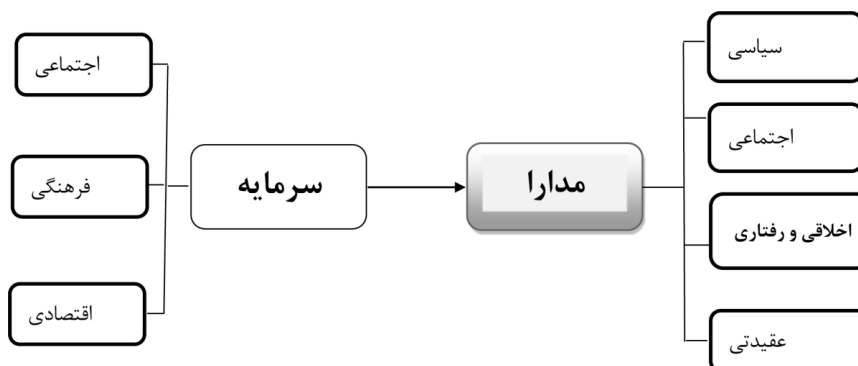
در نهایت، در میان جامعه‌شناسان، اولین بار ماکس وبر (۱۸۶۴-۱۹۲۰) بود که به تبیین و تفهیم نقش و تأثیر فرهنگ در توسعه و اقتصاد پرداخت. البته پیر بوردیو، مهم‌ترین متفکری است که به‌طور مستقیم بر سرمایه فرهنگی و آثار کنشی و قضاوتی آن تأکید می‌کند. در نظر بوردیو، سرمایه فرهنگی به دارایی‌های مجسم‌کننده و ذخیره‌کننده یا تأمین‌کننده ارزش‌های فرهنگی اطلاق می‌شود. به عبارت دیگر، سرمایه فرهنگی شامل انباشت ارزش‌ها و نمودهای فرهنگی و هنری ارزشمند، صلاحیت‌های تحصیلی و آموزش رسمی، و تمایلات و عادات دیرینی است که در فرایند جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری حاصل می‌شود (غفاری، ۱۳۸۷: ۱۴). سرمایه فرهنگی شامل سه بعد سرمایه ذهنیت‌یافته، سرمایه عینیت‌یافته و سرمایه نهادی شده است. سرمایه فرهنگی ذهنیت‌یافته (تجسم‌یافته) شامل مجموعه قابلیت‌ها، دانایی‌های ذهنی و مهارت‌های عملی و رفتاری است که در شیوه سخن‌گفتن، باورها، ارزش‌ها و نگرش‌های خاص فرد تجلی می‌کند. سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته از آثار هنری، فناوری ماشینی و قوانین علمی که به‌صورت کتب، اسناد و اشیا در تملک اختصاصی افراد و خانواده‌ها است، شکل می‌گیرد. ویژگی این شکل از سرمایه آن است که قابلیت انتقال به دیگران را دارد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۱: ۷). همچنین سرمایه فرهنگی نهادی شده به مدد ضوابط اجتماعی و فراهم‌آوردن عناوین معتبر، برای افراد موقعیت کسب می‌کند، مانند مدارک تحصیلی و تصدیق حرفه کار. این سرمایه قابل‌واگذاری نیست و به‌دست‌آوردن آن به شرایط معینی بستگی دارد (همان: ۷).

به‌طورکلی، با توجه به نظریه بوردیو می‌توان گفت رشد و افزایش سطح سرمایه فرهنگی افراد در میدان‌های مختلف و در کل جامعه به افزایش مدارای اجتماعی آن‌ها منجر خواهد شد؛ چرا که سرمایه فرهنگی به باور بوردیو عامل تنوع رفتارها و قضاوت‌ها به‌ویژه در زمینه ارتباط با دیگری است که مفهوم مدارا در سرمایه‌های فرهنگی فراوان افراد مستتر است.

فرضیات پژوهش

- سرمایه اجتماعی و ابعاد آن با تساهل و ابعاد آن، ارتباط معنادار دارد.

- سرمایه اقتصادی با تساهل و ابعاد آن ارتباط معنادار دارد.
- سرمایه فرهنگی و ابعاد آن با تساهل و ابعاد آن ارتباط معنادار دارد.
- متغیرهای جمعیت‌شناختی با تساهل و ابعاد آن ارتباط معنادار دارد.

شکل ۱. مدل تجربی تحقیق

روش تحقیق

روش این پژوهش، کمی از نوع پیمایشی است و بر مبنای هدف اصلی پژوهش، یعنی مطالعه و تبیین جامعه‌شناختی وضعیت مدارا و ابعاد آن در بین شهروندان هجده سال به بالای استان کرمانشاه، انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش شامل همه شهروندان بالای هجده سال در استان است که بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران در سرشماری سال ۱۳۹۵، برابر با ۱,۴۵۲,۰۹۸ است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۸۵۵ نفر تعیین شد. شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای است. انتخاب خوشه‌ها بر اساس پهنه جغرافیایی از کل مناطق هشت‌گانه شهر کرمانشاه، چهار منطقه (خوشه) و از چهارده شهرستان آن (اسلام‌آباد غرب، کنگاور، هرسین، سر پل ذهاب، سنقر، جوانرود، صحنه، پاوه، گیلان غرب، روانسر، ثلاث باباجانی و دالاهو) چهار شهرستان شامل اسلام‌آباد، صحنه، هرسین، جوانرود که از تنوع مذهبی، قومی (شیعه و سنی، اهل حق و قوم لک و ترک) برخوردارند، به صورت تصادفی ساده به تناسب جمعیتی انتخاب شدند. ابزار اندازه‌گیری در این پژوهش، پرسشنامه محقق‌ساخته است که با استفاده از برخی نظریات موجود، مفاهیم و مؤلفه‌های مدارا (مدارای اجتماعی، مدارای سیاسی، مدارای عقیدتی و مدارای اخلاقی و رفتاری) و حجم سرمایه (سرمایه اجتماعی، سرمایه اقتصادی و سرمایه فرهنگی) شاخص‌سازی شد و تأمین اعتبار پرسشنامه مبتنی بر اعتبار صوری (نظر داوران)

صورت گرفت. پایایی سازه‌های پژوهش (انواع سرمایه و اشکال مدارا) براساس آلفای کرونباخ در جدول ۱ آمده است که به نظر می‌رسد همه سازه‌ها در حد مطلوبی پایایی دارند.

جدول ۱. ضریب آلفای کرونباخ ابعاد و سازه‌های مدارا

سازه‌ها	تعداد گویه‌ها	میزان آلفا	سازه‌ها	تعداد گویه‌ها	میزان آلفا
سرمایه اجتماعی	۱۱	۰/۸۳۲	مدارای عقیدتی	۱۰	۰/۹۱۰
سرمایه فرهنگی	۱۱	۰/۸۱۲	مدارای اخلاقی و رفتاری	۶	۰/۸۶۴
سرمایه اقتصادی	۴	۰/۷۵۸	کل مدارا	۳۴	۰/۹۲۲
مدارای اجتماعی	۱۰	۰/۷۳۰			
مدارای سیاسی	۸	۰/۷۷۰			

یافته‌های پژوهش

از میان ۸۵۵ نفر از افراد مورد مطالعه، ۵۱۵ نفر (۶۰/۲ درصد) پسر و ۳۴۰ نفر (۳۹/۸ درصد) دختر هستند. حدود ۷۵ درصد از پاسخگویان اهل تشیع، ۱۶ درصد اهل تسنن و ۹ درصد اهل حق‌اند. حدود ۵۳ درصد پاسخگویان دیپلم یا زیردیپلم هستند و کمتر از ۴۰ درصد در مقاطع تحصیلی بالاتر قرار دارند. در میان گروه‌های سنی نیز طیف سنی ۲۰ تا ۲۹ ساله‌ها دارای بیشترین فراوانی با ۵۲/۹ درصد و طیف‌های سنی بیش از ۵۰ سال دارای کمترین فراوانی به مقدار کمتر از ۱۰ درصد هستند. همچنین بیش از ۷۰ درصد از گروه قومی کرد و مابقی از اقوام لر، لک و ترک هستند.

توزیع جامعه آماری برحسب ابعاد سرمایه و انواع مدارا

مقیاس‌های تعریف‌شده برای چهار نوع مدارا در دامنه ۱ (ضعیف‌ترین وضعیت) تا ۵ (قوی‌ترین وضعیت) با میانگین ۳ است. اولین و مهم‌ترین نتیجه‌ای که از محاسبات حاصل می‌شود این است که دو نوع از چهار نوع مدارا یعنی مدارای اخلاقی و رفتاری، دارای میانگین‌های کمتر از ۳ بوده‌اند. دو نوع مدارای سیاسی و عقیدتی در حد متوسط گزارش شده‌اند و همگی دارای تفاوت معنادار با سطح متوسط مقیاس اندازه‌گیری هستند. چنین نتیجه‌ای به معنای آن است که مبناهای باوری و اخلاقی در جامعه در زمینه مدارا کاستی دارد و شهروندان و شهرهای استان در این زمینه‌ها به‌خصوص، دچار نقصان جدی هستند.

برآورد فواصل اطمینان ۹۵ درصد برای چهار متغیر مدارای اجتماعی، سیاسی، عقیدتی و اخلاقی و رفتاری نشان می‌دهد مدارای سیاسی به‌طور معناداری بیشتر از سه شکل دیگر از مدارا است. همین نتایج بیانگر بیشتر بودن مدارای عقیدتی از دو نوع دیگر مدارا یعنی مدارای اخلاقی و اجتماعی است. فواصل اطمینان به‌دست‌آمده نشان می‌دهد تفاوت‌های میان سطوح مختلف مدارا در نمونه مورد مطالعه به‌لحاظ آماری معنادار و نتایج با حداکثر خطای ۵ درصد قابل‌تعمیم به جامعه آماری است.

جدول ۲. آماره‌های نمونه‌ای و فواصل اطمینان ۹۵ درصد برای میانگین به‌تفکیک انواع مدارا

اشکال مدارا	آماره‌های نمونه‌ای		برآورد فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای پارامتر میانگین		دامنه
	میانگین	انحراف معیار	کران بالا	کران پایین	
اجتماعی	۲/۴۸	۰/۵۴	۲/۶۸	۲/۳۲	۱ تا ۵
سیاسی	۴/۱۶	۰/۷۸	۴/۳۲	۳/۹۸	۱ تا ۵
عقیدتی	۳/۰۸	۰/۶۲	۳/۲۸	۲/۹۴	۱ تا ۵
اخلاقی	۲/۶۴	۰/۵۲	۲/۸۶	۲/۴۴	۱ تا ۵

به‌لحاظ پراکندگی اشکال مدارا در نمونه آماری مورد مطالعه، نتایج نشان می‌دهد مدارای سیاسی در مقایسه با سایر انواع مدارا از انحراف معیار بالاتری برخوردار است. همچنین تفاوت معناداری در انواع مدارا میان شهروندان استان کرمانشاه وجود دارد؛ به‌ویژه تفاوت میان انواع مدارای اجتماعی و اخلاقی با سایر انواع مدارا معنادارتر بوده است؛ به‌طوری‌که شهروندان استان کرمانشاه در حوزه اخلاقی و عقیدتی دیدگاه‌های تا حدودی مشابه‌تری داشته‌اند و تفاوت در نوع پاسخ‌ها برای گویه‌های مربوط به مدارای اجتماعی و سیاسی است.

همچنین وضعیت سرمایه‌های در اختیار و سه شکل آن نیز بیانگر آن است که متوسط سرمایه اجتماعی ۳۳/۸۱ با انحراف معیار ۳/۷۸ بر پیوستار ۱۱ و ۵۵ بوده است که نشان از حجم تقریباً متوسط سرمایه اجتماعی کلی شهروندان دارد. متوسط سرمایه اقتصادی نیز بر پیوستار ۴ و ۲۰ حدود ۱۳ است و نهایتاً حجم سرمایه فرهنگی شهروندان بر پیوستار ۱۱ و ۵۵، حدود ۲۵/۲ است که حجم نسبتاً اندک این سرمایه فرهنگی را نزد شهروندان استان نشان می‌دهد.

جدول ۳. توزیع پراکندگی جامعه برحسب اشکال سرمایه

میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر	
۳۳/۸۱	۷/۵۲	۱۱	۵۵	سرمایه اجتماعی
۱۲/۶۸	۳/۱۸	۴	۲۰	سرمایه اقتصادی
۲۵/۲۴	۶/۴۴	۱۱	۵۵	سرمایه فرهنگی

براساس اطلاعات جدول می‌توان گفت سرمایه فرهنگی در اختیار شهروندان در حد نسبتاً کم و سایر انواع در حد متوسط و نسبتاً بالاتر از متوسط بوده است.

سطوح سرمایه و ابعاد مدارا

همان‌گونه که در چارچوب نظری اشاره شد، اشکال سه‌گانه سرمایه (اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی) احتمالاً با مدارا و ابعاد چهارگانه آن ارتباط معناداری دارند. از این منظر، در ادامه پیوندهای میان اشکال سه‌گانه سرمایه و ابعاد چهارگانه مدارا در میان پاسخگویان بررسی می‌شود. جدول ۴ ارتباط این مقوله‌ها را به نمایش گذاشته است.

جدول ۴. شدت و معناداری رابطه میان اشکال سرمایه و ابعاد مدارا

انواع مدارا	اشکال سرمایه		
	اقتصادی	اجتماعی	فرهنگی
اجتماعی	**۰/۲۴۲	*۰/۱۴۱	*۰/۱۲۳
	۰/۰۰۰	۰/۰۰۷	۰/۰۰۰
عقیدتی	*۰/۱۲۶	*۰/۱۲۸	**۰/۳۴۸
	۰/۰۲۰	۰/۰۶۵	۰/۰۰۰
اخلاقی	*۰/۱۰۸	*۰/۲۴۶	**۰/۳۲۵
	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
سیاسی	**۰/۱۸۸	*۰/۱۴۶	۰/۰۹۸
	۰/۰۰۰	۰/۰۰۷	۰/۸۲
کل	**۰/۱۶۳	*۰/۱۸۴	**۰/۳۹۸
	۰/۰۰۰	۰/۰۰۳	۰/۰۰۰

نتایج جدول نشانگر ارتباط معنادار تقریباً همه انواع سرمایه با انواع مختلف مدارا است. مطابق جدول، سرمایه اجتماعی و اقتصادی بیشترین ارتباط را با اشکال اجتماعی و سیاسی مدارا

دارند. این در حالی است که حجم سرمایه فرهنگی در اختیار شهروندان، ارتباط معنادار بیشتری با ابعاد اخلاقی و عقیدتی و همچنین کل مدارای شهروندان داشته است. نتایج جدول به صورت تفصیلی بیانگر آن است که در میان انواع سرمایه، برخلاف پیش‌بینی‌های نظریات مارکسیستی و حتی ساختاری، به نظر می‌رسد سرمایه فرهنگی به‌ویژه از نوع عینیت‌یافته، ذهنیت‌یافته و سپس نهادی، اثر بیشتری بر مدارای اجتماعی شهروندان استان کرمانشاه داشته است و این موضوع اهمیت فرهنگ را به‌عنوان متغیری مؤثر آن‌چنان که در مباحث «چرخش فرهنگی» و «برنامه قوی» جفری الکساندر مطرح می‌شود، یادآور می‌شود.

انواع سرمایه و ابعاد مدارای شهروندان استان کرمانشاه

در آزمون فرض فوق از تحلیل رگرسیون خطی استفاده می‌شود و زمانی که پژوهشگر می‌خواهد تأثیر یک متغیر مستقل (سرمایه) را روی یک متغیر وابسته (مدارا) اندازه‌گیری کند، از این آزمون بهره می‌گیرد.

جدول ۵. آزمون همبستگی و تحلیل رگرسیون اثر میزان سرمایه بر میزان مدارای شهروندان استان کرمانشاه

نام متغیر	R	R ²	B	Beta	T	F	Sig
میزان سرمایه	۰/۵۳۰	۰/۲۸۱	۰/۹۸۲	۰/۵۳۰	۱۴/۷۴	۳۳۳/۸۸	۰/۰۰۰

براساس نتایج، همبستگی ($R=0/530$) مثبتی بین حجم سرمایه و میزان مدارای کل در بین شهروندان استان کرمانشاه وجود دارد و بر همین اساس، مقدار $R^2=0/281$ نشان می‌دهد متغیر حجم سرمایه ۲۸ درصد از واریانس متغیر وابسته (مدارا) را تبیین می‌کند. ضریب $B=0/982$ نشان می‌دهد به ازای هر واحد افزایش در متغیر مستقل (حجم سرمایه)، $0/982$ واحد به متغیر وابسته (مدارا) افزوده می‌شود. با توجه به مقادیر $T=14/74$ ، $F=333/88$ و $Sig=0/000$ ، رابطه بین دو متغیر در سطح ۹۹ درصد معنادار است و بنابراین فرضیه فوق تأیید می‌شود. در راستای آزمون اثر میزان سرمایه بر میزان مدارای شهروندان می‌توان آثار هر یک از ابعاد انواع سرمایه را بر مدارا آزمون کرد.

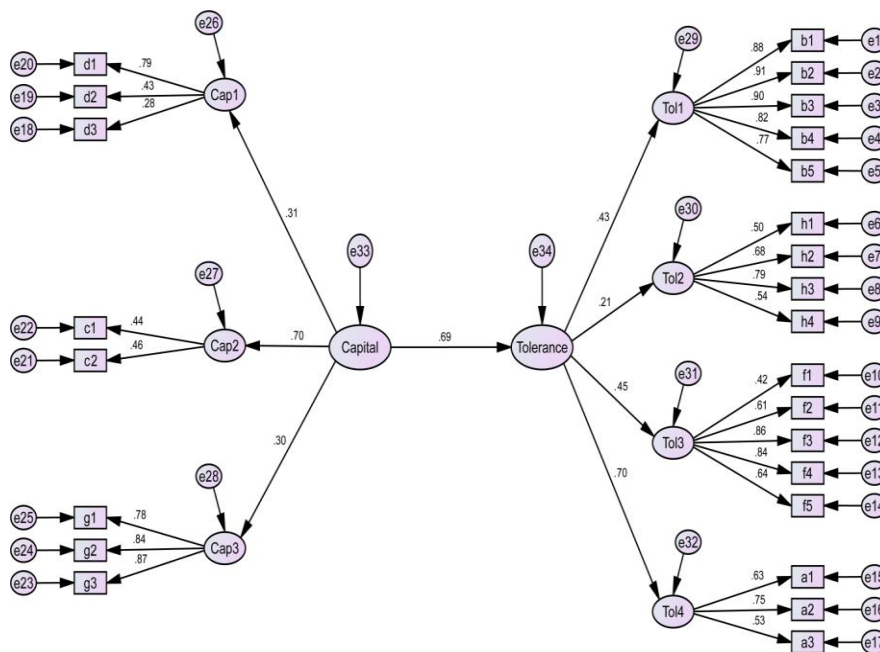
مدل معادله ساختاری پژوهش

به‌منظور تعیین شدت و جهت تأثیر متغیرهای مستقل بر میزان مدارا در استان کرمانشاه، از یک مدل معادله ساختاری بهره گرفته شده است که نحوه سنجش یک متغیر را با استفاده از دو یا

تعداد بیشتری متغیر مشاهده شده تعریف می‌کند. ساختار و متغیرهای موجود در مدل در جدول ۶ مشخص شده‌اند.

جدول ۶. متغیرها و نمادهای ترسیمی موجود در مدل

نماد ترسیمی	شاخص‌ها	ابعاد	متغیرهای اصلی
b1	مدارای ملیتی	مدارای اجتماعی	
b2	مدارای قومیتی		
b3	مدارای دینی		
b4	مدارای جنسیتی		
b5	مدارای محلی		
h1	حق اعتراض	مدارای سیاسی	مدارا
h2	اجرای مراسم و مناسک سیاسی		
h3	رفتار حاکمان		
h4	مکانیسم پرهیز از خشونت		
f1	پرهیز از تعصب	مدارای عقیدتی	
f2	اعتقاد به آزادی و برابری افراد		
f3	مطلق‌گرایی و دگماتیسم		
f4	نسبی‌گرایی		
f5	باور به بیگانگی فرد و عقیده		
a1	مدارا در برابر جرم	مدارای اخلاقی و رفتاری	
a2	مدارا در الگوهای جنسیتی		
a3	مدارا با مجرمان		
d1	مشارکت اجتماعی	سرمایه اجتماعی	
d2	ارتباط اجتماعی		
d3	اعتماد اجتماعی		
c1	دارایی‌های مادی و وسایل رفاهی	سرمایه اقتصادی	سرمایه
c2	نگرش به وضعیت اقتصادی		
g1	سرمایه فرهنگی ذهنیت‌یافته	سرمایه فرهنگی	
g2	سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته		
g3	سرمایه فرهنگی نهادی‌شده		

شکل ۲. مدل معادله ساختاری برای تبیین مدارا در استان کرمانشاه

در این مدل، ۲۵ متغیر مشاهده‌شده و ۹ متغیر پنهان وجود دارد. متغیرهای پنهان پژوهش شامل دو متغیر اصلی انواع سرمایه و مدارای کل و هفت متغیر ابعاد انواع سرمایه و مدارای کل هستند. این دو متغیر پنهان (انواع سرمایه و مدارای کل) هرکدام با چندین شاخص تبیین شده‌اند. برای مثال متغیر پنهان انواع سرمایه به‌عنوان متغیر مستقل، از سه متغیر آشکار سرمایه اجتماعی، سرمایه اقتصادی و سرمایه فرهنگی تشکیل شده که هرکدام از این متغیرها نیز با شاخص‌هایی آشکار تبیین شده‌اند. در تبیین سرمایه اجتماعی، سه مؤلفه مشارکت اجتماعی، ارتباط اجتماعی و اعتماد اجتماعی وجود دارد که در بین این سه مؤلفه، مشارکت اجتماعی با ضریب ۰/۷۹ بیشترین قابلیت تبیین سرمایه اجتماعی را دارد. در بین مؤلفه‌های سرمایه اقتصادی نیز شرایط و کیفیت زندگی با ضریب ۰/۴۶ توان بیشتری برای تبیین حجم سرمایه اقتصادی، و مؤلفه سرمایه فرهنگی نهادی‌شده با ضریب ۰/۸۷ بیشترین توان تبیین سرمایه فرهنگی را دارد. به‌طورکلی در میان سه بعد سرمایه، سرمایه اقتصادی بیشترین توان تبیین حجم سرمایه با ضریب ۰/۷۰ را دارد.

متغیر مدارا چهار بعد مدارای اجتماعی، مدارای سیاسی، مدارای عقیدتی و مدارای اخلاقی و رفتاری است. در تبیین مدارای اجتماعی نیز پنج مؤلفه وجود دارد که از میان آن‌ها، مدارای قومیتی با ضریب ۰/۹۱ بیشترین توان تبیین مدارای اجتماعی را دارد. در تبیین مدارای سیاسی نیز چهار مؤلفه مشاهده می‌شود که مؤلفه رفتار حاکمان با ضریب ۰/۷۹ دارای بیشترین توان تبیین مدارای سیاسی است. در تبیین مدارای عقیدتی نیز پنج مؤلفه وجود دارد که در بین آن‌ها مؤلفه مطلق‌گرایی و دگماتیسم با ضریب ۰/۸۶ دارای بیشترین توان تبیین مدارای عقیدتی است. در نهایت مدارای اخلاقی و رفتاری نیز با سه مؤلفه تبیین شده که مؤلفه مدارا در الگوهای جنسیتی با ضریب ۰/۷۵ بیشترین توان تبیین مدارای اخلاقی و رفتاری را دارد. به‌طور کلی در بین چهار شاخص اصلی مدارا، مدارای اخلاقی و رفتاری با ضریب ۰/۷۰ دارای بیشترین توان تبیین مدارای کل است.

در نهایت هسته اصلی پژوهش به تبیین اثر حجم سرمایه بر میزان مدارای کل ارتباط دارد. براساس یافته‌های مدل، حجم سرمایه با ضریب تأثیر مستقیم ۰/۶۹ میزان مدارای کل را تبیین می‌کند؛ بنابراین می‌توان گفت با اطمینان بالا، تا ۹۵ درصد نتایج حاصل از مدل‌سازی معادله ساختاری و آزمون فرضیات در راستای هم هستند. مقدار تفاوت جزئی در ضرایب به دلیل حضور هم‌زمان متغیرها در مدل است که در مدل‌سازی، امری طبیعی است.

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر با هدف بررسی و تبیین جامعه‌شناختی وضعیت مدارا در یکی از استان‌های چندفرهنگی و چندقومی و دارای سابقه طولانی تاریخی و همچنین دارای تنش‌های قومی-فرهنگی یعنی استان کرمانشاه انجام پذیرفته و در کنار مؤلفه‌های بسیار مؤثر بر رشد یا تضعیف مدارا، بر عنصر سرمایه و ابعاد و انواع آن به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های اثرگذار در این حوزه تأکید کرده است.

با توجه به یافته‌های توصیفی مطالعه حاضر و براساس میانگین شاخص اصلی و متغیر اصلی مطالعه یعنی شاخص مدارای کل (۷۸/۴۲)، وضعیت مدارای شهروندان در استان کرمانشاه در حد متوسط رو به پایین گزارش شده است. میانگین به‌دست‌آمده با وضعیت موجود و آماره‌های جانبی اعلام‌شده از سوی نهادهای ذی‌ربط از جمله درمورد وضعیت خشونت، نزاع‌های خیابانی و جمعی و برخوردهای گروهی که در طرح مسئله به پاره‌ای از آن‌ها اشاره شد، تا حدودی

هماهنگی دارد. از این منظر، کم‌بودن میانگین مدارا در میان شهروندان استان تقریباً مورد انتظار محققان بود. جالب‌تر آنکه این وضعیت برای همه شهرستان‌های مورد مطالعه در استان نیز تقریباً به همین صورت بوده است و ظاهراً از این لحاظ تفاوت چندانی میان شهرستان‌ها وجود ندارد و میانگین شاخص مدارای تمام شهرستان‌ها تقریباً متوسط رو به پایین گزارش شده است. نتایج همچنین با یافته‌های مطالعاتی مانند همتی و احمدی (۱۳۹۳) هماهنگ است که بر پایین بودن سطح مدارا در یکی از شهرهای ایلام که نزدیکی فرهنگی-قومی بسیاری با بافت شهرهای کرمانشاه دارد، تأکید می‌ورزد. همچنین با نتایج فیروزجائیان و همکاران (۱۳۹۸) و قادرزاده و نصرالهی (۱۳۹۸) نیز مبنی بر متوسط بودن مدارای اجتماعی شهروندان شهر ساری و میاندوآب تا حدودی همخوانی داشته است.

درباره ابعاد مدارا نیز نتایج بیانگر سطح متوسط یا متوسط رو به پایین هر چهار نوع مدارا است که این نتایج با یافته‌های مختلف در نقاط متفاوت ایران از جمله یافته‌های فیروزجائیان و همکاران (۱۳۹۸)، قادرزاده و نصرالهی (۱۳۹۸)، همتی و احمدی (۱۳۹۳) و سایرین همخوانی دارد. درمورد حجم سرمایه و ابعاد سه‌گانه نیز عنوان «تقریباً در سطح متوسط» به نظر برجسته مناسبی برای توصیف کلی آن‌ها است.

یافته‌های تحلیلی مطالعه نشان می‌دهد رابطه معکوس و معناداری بین سن افراد با میزان مدارای کلی شهروندان وجود دارد. به نظر می‌رسد شدت رابطه بین دو متغیر تا حدودی کم است و اگرچه اثر سن بر مدارا معنادار شده است، شدت معناداری در حد کم قرار دارد. با توجه به آماره‌های توصیفی در جدول‌ها می‌توان گفت همه سنین از مدارای نسبتاً کمی در سطح استان برخوردار بوده‌اند. اما به نظر می‌رسد با توجه به تغییرات معاصر در روابط اجتماعی، گسترش تعاملات اجتماعی، کمرنگ‌شدن هویت‌های جمعی به‌ویژه هویت‌های مذهبی و قومی در جامعه مورد بررسی و رشد نسل جوان در این فضا و موقعیت اجتماعی-فرهنگی تازه (اینگلهارت، ۱۳۹۴)، وضعیت مدارا در میان نسل جوان مطلوب‌تر از سایر گروه‌های سنی است. همچنین اثر جنسیت بر میزان مدارا به معنای تفاوت دو جنس مرد و زن مبتنی بر میانگین مدارا معنادار نیست و این به آن معنا است که میانگین دو جنس در شهرهای استان کرمانشاه دارای تفاوت ناچیز است. چنین روندی درمورد وضعیت تأهل افراد و میزان مدارای میان مجردان و متأهلان نیز وجود دارد، اما برخلاف فرضیات پیشین، اثر سطح تحصیلات شهروندان بر میزان مدارا معنادار است و این اثر با افزایش تحصیلات، مثبت‌تر و

بیشتر است. به عبارتی، افزایش سطح تحصیلات شهروندان شهرهای استان کرمانشاه به افزایش میزان مدارای آن‌ها می‌انجامد. به عبارتی، همان‌گونه که ملاحظات نظری از لیپست (۱۹۵۹) به این سو و از جمله دیاموند (۲۰۰۳) و روچسمایر و همکاران (۱۹۹۳) بر اثر افزایش تحصیلات بر تقویت روندهای دموکراتیک تأکید دارند، در پژوهش حاضر نیز بالابودن میانگین شاخص مدارا (به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی فرایند دموکراتیک‌شدن) در افراد تحصیل‌کرده، موضوعی است که به‌لحاظ نظری و تجربی تأیید می‌شود.

نتایج تحلیلی متغیرهای اصلی نیز بیانگر است که همبستگی مثبتی بین حجم سرمایه و شاخص مدارای کل در بین شهروندان شهرهای استان کرمانشاه وجود دارد و بر همین اساس شاخص حجم سرمایه حدود ۶۵ درصد از واریانس متغیر وابسته (مدارا) را تبیین می‌کند. علاوه بر آن، هر سه نوع سرمایه بر شاخص مدارا اثر معناداری داشته‌اند و با توجه به نتایج آماره‌ها می‌توان گفت به‌ترتیب سطح سرمایه فرهنگی، سرمایه اقتصادی و درنهایت سرمایه اجتماعی آثار معنادار و بیشتری بر شاخص مدارای شهروندان داشته‌اند. چنین یافته‌ای بر اهمیت فرهنگ به‌عنوان متغیری مستقل و مؤثر - چنانکه در حوزه «چرخش فرهنگی» و در «برنامه قوی» جفری الکساندر (۲۰۰۳) مطرح می‌شود، تأکید می‌کند. در حقیقت، بنیان چرخش فرهنگی بر توجه به فرهنگ به‌عنوان متغیری اثرگذار و مهم در معادلات و مناسبات اجتماعی و در این مورد خاص مدارا قرار دارد و یافته‌های این مطالعه بیش از پیش مؤید این ایده و نظریه فرهنگی است. در راستای آزمون اثر میزان سرمایه بر میزان مدارای شهروندان می‌توان از مدل‌سازی معادله ساختاری نیز استفاده کرد. براساس یافته‌های مدل‌سازی نیز حجم سرمایه با ضریب تأثیر مستقیم ۰/۶۹ توانسته میزان مدارای کل را تبیین کند؛ بنابراین می‌توان گفت با اطمینان بالا تا ۹۵ درصد، نتایج حاصل از مدل‌سازی معادله ساختاری و آزمون فرضیات در راستای هم هستند. مقدار تفاوت جزئی در ضرایب به‌دلیل حضور هم‌زمان متغیرها در مدل است که در مدل‌سازی، امری طبیعی است.

منابع

- ادیبی، مهدی، رستگار، یاسر و صمد بهشتی (۱۳۹۲)، «مدارای اجتماعی و ابعاد آن»، فصلنامه علمی- پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره ۱۳: ۳۵۳-۳۷۵.
- قادرزاده، امید و یوسف نصرالهی (۱۳۹۸)، «مدارای اجتماعی در جوامع چندفرهنگی؛ مطالعه پیمایشی شهروندان میاندوآب»، مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد: شماره ۱: ۱-۴۷.
- اینگلهارت، رونالد و کریستین ولزل (۱۳۹۴)، نوسازی، تغییر فرهنگی و دموکراسی، ترجمه یعقوب احمدی، تهران: کویر.
- باگناسکو، آرنالدو. (۱۳۸۸)، «اعتماد و سرمایه اجتماعی»، در راهنمای جامعه‌شناسی سیاسی، ترجمه محمد خضری، فرامرز تقی‌لو و سعید فرزادپور، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- بوردیو، پیر (۱۳۸۴)، «شکل‌های سرمایه»، در سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه، به کوشش کیان تاجبخش، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: شیرازه.
- بهشتی، سیدصمد و یاسر رستگار (۱۳۹۲)، «تبیین جامعه‌شناختی مدارای اجتماعی و ابعاد آن در بین اقوام ایرانی»، مسائل اجتماعی ایران (دانشگاه خوارزمی)، شماره ۲: ۷-۳۵.
- پاتنام، رابرت (۱۳۷۹)، دموکراسی و سنت‌های مدنی، ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران: دفتر مطالعات سیاسی وزارت کشور.
- تاجبخش، کیان (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه، تهران: شیرازه.
- جهانگیری، جهانگیر و حسین افراسیابی (۱۳۹۰)، «مطالعه خانواده‌های شهر شیراز در زمینه عوامل و پیامدهای مدارا»، مجله جامعه‌شناسی کاربردی، شماره ۳: ۱۵۳-۱۷۵.
- حقیقتیان، منصور، انصاری، ابراهیم و هاشم دانایی اصل (۱۳۹۳)، «بررسی رابطه بین سرمایه فرهنگی و مدارای اجتماعی معلمان، مطالعه موردی: معلمان شهر اصفهان»، اولین کنفرانس ملی روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شادگان.
- دومهری، مصطفی، بهیان، شاپور و اسماعیل جهان‌بخش (۱۳۹۸)، «مطالعه رابطه بین سرمایه اجتماعی و مدارای اجتماعی (مورد مطالعه: شهروندان ۱۵ تا ۴۴ سال استان مازندران)»، فصلنامه مطالعات فرهنگ-ارتباطات، شماره ۲۰: ۱۴۳-۱۶۶.
- ریتزر، جورج و داگلاس گودم (۱۳۹۰)، نظریه جامعه‌شناسی مدرن، ترجمه خلیل میرزایی و عباس لطفی‌زاده، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

- زالی‌زاده، مسعود، باقری، معصومه و حسین ملتفت (۱۳۹۷)، «بررسی عوامل خانوادگی مؤثر بر مدارای اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز)»، *جامعه‌شناسی کاربردی*، شماره ۲۹: ۱۲۹-۱۴۶.
- شارع‌پور، محمود و خوش‌فر، غلامرضا (۱۳۸۱)، «رابطه سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان (مطالعه موردی: شهر تهران)»، *نامه علوم اجتماعی*، شماره ۲۰: ۱۳۳-۱۴۷.
- شارع‌پور، محمود، آزادارمکی، تقی و علی عسگری (۱۳۸۸)، «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با مدارا در بین دانشجویان دانشکده‌های علوم اجتماعی دانشگاه‌های تهران و علامه طباطبایی»، *مجله جامعه‌شناسی ایران*، شماره ۱: ۶۸-۹۴.
- فیروزجائیان، علی‌اصغر، شارع‌پور، محمود و نازنین فرزام (۱۳۹۵)، «سرمایه فرهنگی و مدارای اجتماعی (آزمون میمیک)»، *فصلنامه توسعه اجتماعی*، شماره ۲: ۳۳-۶۴.
- قاضی‌نژاد، مریم و الهه‌سادات اکبرنیا (۱۳۹۶)، «دینداری: مدارای اجتماعی یا فاصله اجتماعی (پیمایشی در میان مسلمانان و مسیحیان شهر تهران)»، *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، شماره ۶: ۲۱-۴۰.
- مقتدایی، فاطمه (۱۳۸۹)، «بررسی و سنجش میزان مدارای اجتماعی و عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آن در شهر اهواز»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، *دانشگاه شهید چمران اهواز*، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی.
- نصرافهانی، علی، انصاری، محمداسماعیل، شائمی‌برزکی، علی و حسین آقاسینی (۱۳۸۸)، «بررسی تحمل و مدارا به‌عنوان یکی از اجزای سرمایه اجتماعی با تکیه بر دیدگاه سعدی»، *فصلنامه مطالعات ملی*، شماره ۴۰: ۹۲-۱۱۷.
- والزر، مایکل (۱۳۹۸)، *در باب مدارا*، ترجمه صالح نجفی، تهران: پردیس دانش.
- وزارت کشور (۱۳۹۵)، *اداره کل امور اجتماعی*، مرکز جرائم استان کرمانشاه.
- ولکاک، مایکل و نارایان، دیپا. (۱۳۸۹)، «سرمایه اجتماعی و تبعات آن برای نظریه توسعه، پژوهش و سیاست‌گذاری»، *در سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه*، تدوین کیان تاجبخش، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: شیرازه، ۵۲۵-۵۶۸.
- همتی، رضا و وکیل احمدی (۱۳۹۳)، «تحلیل جامعه‌شناختی از وضعیت فرهنگ شهروندی و عوامل تبیین‌کننده آن (مورد مطالعه: شهر ایوان)»، *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، شماره ۵: ۱۳۹-۱۸۳.
- Agius, E., and Ambrosewicz, J. (2013), **Towards Culture of Tolerance and Peace**, Montreal, Canada: Internatioal Bureau for Childrens rights.
- Alexander, J. C. (2003), *The Meanings of Social Life: A Cultural Sociology*, Oxford: Oxford University Press.

- Ananina, V., and Danilov, D. (2015), "Ethnic Tolerance Formation among Students of Russian Universities: Current State, Problems, and Perspectives", **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, No. 23: 487–496.
- Bobo, L. and Licari, F. C. (1989), "Education and Political Tolerance", **Public Opinion Quarterly**, No. 53: 285–307.
- Côté, R. R., Andersen, B., and Erickson, B. H. (2015), "**Social Capital and Ethnic Tolerance: The Opposing Effects of Diversity and Competition**". The Handbook of Research Methods and Applications on Social Capital. Edited by Yaojun Li. Cheltenham, United Kingdom: Edward Elgar. 91–106.
- Dahl, R. A. (1998), **On Democracy**, New Haven and London: Yale University Press.
- Dixon, J. C. and Michael S. R. (2004), "Nice to Know You? Testing Contact, Cultural and Group Threat Theories of Anti-Black and Anti-Hispanic Stereotypes", **Social Science Quarterly**, No. 85: 257–280.
- Gibson, J. (2013), "Measuring Political Tolerance and General Support for ProCivil Liberties Policies, Notes, and Cautions", **Public Opinion Quarterly**, No. 77: 45–68.
- Hjerm, M., Eger, M. Bohman, A., and Connolly, F. F. (2020), "A New Approach to the Study of Tolerance: Conceptualizing and Measuring Acceptance, Respect, and Appreciation of Difference", **Social Indicators Research**, No. 147: 897–919.
- Karpov, A. O. (2017), "Dissonance Tolerance as a New Principle of the Cross-Cultural Sustainability", **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, No. 17: 723–730.
- King, P. (1976), **Toleration**, London, George Allen and Unwin.
- Lipset, S. M. (1959), "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy", **American Political Science Review**, No. 53: 69–106.
- Lipset, S. M. (1960), **Political Man: The Social Bases of Politics**. Garden City, NY: Doubleday.
- Mather, D. M., and Tranby, E. (2014), "New Dimensions of Tolerance: A Case for a Broader, Categorical Approach". **Sociological Science**, No. 1: 512–531.
- Ministry of Interior (2016), **General Department of Social Affairs**, Crime Center of Kermanshah Province.
- UNESCO (1995), "Declaration of Principles on Tolerance", Retrieved from <http://www.unesco.org/cpp/uk/declarations/tolerance.pdf>.
- Vogt, P. (2002), **Social Tolerance and Education, Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies**, London: Sage.
- Walzer, M. (2019), **On Tolerance**, Translated by Saleh Najafi, Tehran: Pardis Danesh Publications.
- Welkak, M., and Narayan, D. (2010), "Social Capital and Its Consequences for Development Theory, Research and Policy Making", in **Social Capital, Trust, Democracy and Development**, Edited by Kian Tajbakhsh, Translated by Afshin Khakbaz and Hassan Pouyan, Tehran: Shirazeh: 568–525. (*In Persian*)
- Widmalm, S. (2005), "Trust and Tolerance in India: Findings from Madhya Pradesh and Kerala", **India Review**, No. 3: 233–257.

- Witenberg, R. T., and Butrus, N. (2012), “Some Personality Predictors of Tolerance to Human Diversity: The Roles of Openness, Agreeableness, and Empathy”, **Journal of Australian Psychological Society**, No. 65: 220–235.
- Zanakis, S., Newburry, W., and Taras, V. (2016), “Global Social Tolerance Index and Multi-Method Country Rankings Sensitivity”, **Journal of International Business Studies**, No. 47: 480–497.